

Sygn. akt II UK 186/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku K. P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

z udziałem zainteresowanej spółki G. Polska Sp. z o.o.

o zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne, zwolnienie z obowiązku zwrotu tych świadczeń,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 kwietnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 27 stycznia 2011 r.,

1. uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację organu rentowego, zasądając od niego na rzecz wnioskodawczynie kwotę 60 zł (sześćdziesiąt) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego,

2. zasądza od strony pozwanej na rzecz wnioskodawczynie kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

W sprawie z wniosku K. P. o zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne oraz o zwolnienie z obowiązku zwrotu tych świadczeń, przy udziale zainteresowanej G. Polska Spółka z o.o., Sąd Okręgowy, wyrokiem z dnia 27 stycznia 2011 r., zmienił, na skutek apelacji strony pozwanej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, wyrok Sądu Rejonowego i oddalił odwołanie wnioskodawczynie od decyzji organu rentowego z dnia 29 lipca 2009 r., odmawiającej jej prawa do zasiłku chorobowego za okres od dnia 26 lutego 2008 r. do dnia 23 lipca 2008 r., a także prawa do świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 24 lipca 2008 r. do dnia 30 października 2008 r., oraz zobowiązującej wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego w kwocie 79.470,88 zł oraz świadczenia rehabilitacyjnego w kwocie 63.123,39 zł wraz z odsetkami w wysokości 17.964,07 zł.

Rozpoznając odwołanie wnioskodawczynie od decyzji organu rentowego, Sąd Rejonowy ustalił, że była ona zatrudniona w G. Polska Spółka z o.o. w pełnym wymiarze czasu pracy, prowadząc jednocześnie od dnia 1 lutego 2007 r. własną działalność gospodarczą pod nazwą K. P. Kuźnia K. Działalność ta polegała na sprzedaży w prowadzonym sklepie, produktów potrzebnych do samodzielnego wyrobu biżuterii. Z uwagi na ciężę wnioskodawczynie była niezdolna do pracy od dnia 24 stycznia 2008 r., pobierając - od dnia 26 lutego 2008 r. do dnia 23 lipca 2008 r. - zasiłek chorobowy, a następnie - od dnia 24 lipca 2008 r. do dnia 30 października 2008 r. - świadczenie rehabilitacyjne. Za okres od dnia 24 stycznia do dnia 25 lutego 2008 r. otrzymała wynagrodzenie za czas choroby od pracodawcy G. Polska. Z uwagi na zagrożoną ciężę wnioskodawczynie, w myśl zalecenie lekarza prowadzącego, nie powinna chodzić, ani dźwigać ciężarów. Odwołująca od stycznia 2008 r. z uwagi na stan ciąży podjęła działania zmierzające do

zapewnienia ciągłości prowadzenia działalności gospodarczej. W tym celu zatrudniła pracowników, najpierw jedną osobę - studentkę K. G. na podstawie umowy zlecenia, a następnie A. P., również studentkę. Pracownicy wnioskodawczynie sprzedawały towar w sklepie oraz przygotowywały faktury VAT, zarządzały sklepem oraz sprzedają a także kontaktowały się z klientami i składały zamówienia przez Internet. W prowadzeniu i obsłudze strony internetowej sklepu pomagał ubezpieczonej mąż A.G. Obsługa księgową firmy związana z przygotowywaniem deklaracji do Urzędu Skarbowego zlecona została firmie zewnętrznej. W okresie od dnia 26 lutego 2008 r. do dnia 30 października 2008 r. wszystkie faktury były wystawiane przez pracowników lub męża ubezpieczonej. Ubezpieczona w tym okresie podpisała trzy faktury, które były wystawione przez pracownika, i których nie mogła podpisać osoba zastępująca. W okresie niezdolności do pracy wnioskodawczynie nie zlikwidowała prowadzonej działalności gospodarczej. W majowym numerze czasopisma „Claudia” ukazał się artykuł na temat prowadzonej przez wnioskodawczynię działalności, przygotowany od listopada 2007 r. Na wniosek pracodawcy odwołującej się w okresie orzeczonej niezdolności do pracy ZUS przeprowadził badanie zasadności zwolnienia lekarskiego za okres od dnia 10 października 2008 r. do dnia 6 listopada 2008 r. i Główny Lekarz Orzecznik ZUS nie stwierdził nieprawidłowości w tym zakresie.

Wyrokiem z dnia 13 lipca 2010 r. Sąd Rejonowy zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawczynie prawo do zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego oraz zwolnił ją z obowiązku zwrotu pobranego zasiłku chorobowego oraz świadczenia rehabilitacyjnego, zasądając od pozwanego na rzecz wnioskodawczynie kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego. W ocenie Sądu Rejonowego wnioskodawczynie w okresie niezdolności do pracy, nie podejmowała pracy zarobkowej w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, a tym samym nie wypełniła znamion określonych w art. 17 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 77, poz. 512 ze zm.), powodujących obowiązek zwrotu pobranych świadczeń. Zgodnie z dokonаныmi ustaleniami wszelkie czynności związane z prowadzoną działalnością były podejmowane przez zatrudnione pracownice, męża

wnioskodawczyni oraz firmę zewnętrzną. Nieliczne faktury zostały wprowadzone podpisane przez ubezpieczoną lecz były przygotowane przez wymienione osoby i tylko podpisane przez ubezpieczoną. W ocenie Sądu te okoliczności nie przesądzają o prowadzeniu działalności zarobkowej w okresie, za który wypłacono zasiłek chorobowy i świadczenie rehabilitacyjne. Sam fakt podpisania faktur, nie zlikwidowania działalności, czy ukazania się artykułu prasowego nie przesądzają o rzeczywistym świadczeniu pracy (w rozumieniu powołanego wyżej przepisu), a tym samym brak podstaw do stwierdzenia, że świadczenia, które pobrała wnioskodawczyni, miały charakter świadczeń nienależnie pobranych.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. Sąd drugiej instancji, powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07; (OSNP 2009 nr 1-2, poz. 28), w którym wskazano, że świadczenia z chorobowego ubezpieczenia społecznego mają rekompensować straty w dochodach uzyskiwanych z pozarolniczej działalności, uznał że w okresach korzystania przez wnioskodawczynię ze zwolnień lekarskich z powodu niezdolności do pracy uprawniających do zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego, nie nastąpiło żadne ograniczenie w działalności sklepu Kuźnia powodujące obniżenie uzyskiwanych przychodów. W ocenie Sądu, w odniesieniu do osób prowadzących działalność gospodarczą, przez wykonywanie pracy zarobkowej rozumie się nie tylko wykonywanie konkretnej pracy, ale również wszelkie czynności związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, w czym mieści się sprawowanie nadzoru nad tą działalnością (także przez podpisywanie faktur lub rachunków), a także wydawanie osobistych poleceń zatrudnionym pracownikom. Zdaniem Sądu Okręgowego wykonywanie „pracy zarobkowej”, będące przesłanką utraty prawa do zasiłku chorobowego, jest w okolicznościach rozpoznawanej sprawy, tożsame z formalnoprawnym prowadzeniem jednoosobowej działalności gospodarczej. Upoważnienie udzielone mężowi czy pracownikom sklepu do wystawiania faktur czy prowadzenia w jej zastępstwie spraw firmy nie zmieniło - wbrew twierdzeniom wnioskodawczyni - zakresu czynności przez nią realizowanych i nie spowodowało zmniejszenia przychodów z prowadzonej przed okresami zwolnień działalności gospodarczej. W okresach orzeczonej niezdolności wnioskodawczyni do pracy, nie wyrejestrowano ani nawet

nie zgłoszono zawieszenia prowadzonej działalności gospodarczej, a wnioskodawczyni uzyskała w 2008 r. przychody z tytułu jej prowadzenia, co wynika z pisma Naczelnika Urzędu Skarbowego z dnia 1 lipca 2009 r. Tym samym, w ocenie Sądu należało uznać, że czynności te wypełniły dyspozycję art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, a pobrane przez wnioskodawczynię świadczenia były nienależnie pobrane.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku pełnomocnik wnioskodawczyni, zarzucając naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię - art. 17 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa i przyjęcie, że „podjęcie przez osobę prowadzącą jednoosobową działalność gospodarczą w okresie orzeczonej niezdolności do pracy wszelkich czynności związanych z tą działalnością, stanowi wykorzystywanie zwolnienia od pracy w sposób sprzeczny z jego celem i stanowi jednocześnie wykonywanie pracy zarobkowej i jako takie powoduje utratę prawa do zasiłku chorobowego”, oraz niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że „zatrudnienie pracowników oraz upoważnienia udzielone mężowi odwołującej się i pracownikom jej sklepu nie zmieniło zakresu czynności realizowanych przez nią, a w konsekwencji, że czynności te wypełniły dyspozycję art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa”, wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez utrzymanie w mocy wyroku Sądu Rejonowego z dnia 13 lipca 2010 r. i oddalenie apelacji, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną, pełnomocnik organu rentowego wniósł o jej oddalenie wraz z orzeczeniem o kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje;

Skarga kasacyjna jest uzasadniona.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi

podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (tak jak w rozpoznawanej sprawie) lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny. Oznacza to – w okolicznościach rozpoznawanej sprawy, że nie jest kwestionowane, iż już od stycznia 2008 r. wnioskodawczynie podjęła działania zmierzające do zapewnienia ciągłości prowadzonej działalności, zatrudniając pracowników upoważnionych do sprzedaży towarów w sklepie, codziennego zarządzania nim, składania zamówień przez Internet. W okresie zwolnienia lekarskiego (niezdolności do pracy) wszystkie faktury były wystawiane przez pracowników sklepu, zaś ubezpieczona podpisała (w domu) jedynie trzy faktury, stosując się do zaleceń lekarskich, co do prowadzenia oszczędzającego trybu życia. Obsługa księgową była zlecona firmie zewnętrznej.

Przy tych ustaleniach, należy stwierdzić, że dokonana przez Sąd Okręgowy interpretacja art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r., nie jest uprawniona, a tym samym trafny jest podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania tego przepisu.

Jedyną podstawą pozbawienia wnioskodawczynie prawa do zasiłku chorobowego oraz świadczenia rehabilitacyjnego było przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, że „w odniesieniu do osób prowadzących działalność gospodarczą, przez wykonywanie pracy zarobkowej rozumie się nie tylko wykonywanie konkretnej pracy, ale również wszelkie czynności związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, w czym mieści się sprawowanie nadzoru nad tą działalnością przez podpisywanie faktur lub rachunków, czy wydawanie osobistych poleceń zatrudnionym pracownikom”, a „wykonywanie pracy zarobkowej, będącej przesłanką utraty prawa do zasiłku chorobowego, jest tożsame z formalnoprawnym prowadzeniem jednoosobowej działalności gospodarczej”. Tymczasem art. 17 ust. 1 powołanej ustawy zasiłkowej literalnie stanowi, że „ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia”. Z cytowanego przepisu wynika więc, że pracownik traci przyznane prawo do zasiłku chorobowego, gdy - po pierwsze, korzystając ze zwolnienia lekarskiego wykonuje w tym okresie pracę zarobkową lub - po drugie, wykorzystuje zwolnienie w sposób niezgodny z celem

tego zwolnienia. Co prawda przez pracę zarobkową należy rozumieć wszelką pracę wykonywaną na każdej podstawie prawnej albo nawet bez takiej podstawy (por. Z. Salwa Nowe przepisy o zasiłkach chorobowych – PiZS z 1999 r., nr 9 s.16), niemniej jednak należy odróżniać, „pracę zarobkową” wykonywaną jednoosobowo w ramach działalności gospodarczej, od formalnoprawnych czynności do jakich jest zobowiązany ubezpieczony jako pracodawca. W wyroku z dnia 5 października 2005 r., I UK 44/05 (OSNP z 2006 r., nr 17 – 18, poz. 279), Sąd Najwyższy stwierdził, że „wykonywanie pracy zarobkowej w rozumieniu art. 17 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. polega na podjęciu działań stanowiących realizację obowiązków pracowniczych lub wynikających z innego stosunku prawnego obejmującego świadczenie pracy”, niemniej jednak – w ocenie składu rozpoznającego sprawę - pracami takimi (w przypadku prowadzenia działalności pozarolniczej) będzie wykonywanie konkretnych czynności związanych wprost z działalnością gospodarczą, w tym nadzór nad zatrudnionymi pracownikami, obsługa klientów, przyjmowanie i wydawanie materiałów. Nie stanowi więc takiej pracy zarobkowej, uzyskiwanie w trakcie korzystania ze zwolnienia lekarskiego dochodów, niepołączonych z osobistym świadczeniem pracy, np. podpisywanie w trakcie zwolnienia lekarskiego dokumentów finansowych, sporządzonych przez inną osobę oraz formalnoprawne tylko prowadzenie jednoosobowej działalności gospodarczej, jeśli osoba ją prowadząca jest równocześnie pracodawcą i wyłącznie w zakresie jej obowiązków leży nadzór nad działalnością firmy.

Natomiast za wykorzystanie zwolnienia od pracy niezgodnie z jego celem uważa się nieprzestrzeganie wskazań lekarskich, np. nakazu leżenia w łóżku, czy zakazu wykonywania różnych prac domowych, gdy się zważy, że celem zwolnienia od pracy jest odzyskanie przez ubezpieczonego zdolności do pracy.

Oceniając, czy w stosunku do korzystającej ze zwolnienia lekarskiego osoby prowadzącej działalność gospodarczą, zatrudniającej pracowników, istnieją przesłanki określone w tym przepisie, należy uwzględnić nie tylko fakt dalszego prowadzenia tej działalności, lecz również charakter wykonywanych czynności.

Wykonywanie pracy zarobkowej, w rozumieniu tego przepisu (będące przesłanką utraty prawa do zasiłku chorobowego) nie jest tożsame, wbrew odmiennej ocenie Sądu Okręgowego z formalnoprawnym prowadzeniem

jednoosobowej działalności gospodarczej, jeśli osoba ją prowadząca jest równocześnie pracodawcą. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2002 r., II UKN 710/00 (OSNP 2003 nr 20, poz.498), stwierdzono, że samo podpisanie w trakcie zwolnienia lekarskiego dokumentów finansowych sporządzonych przez inną osobę nie może być traktowane jako wykonywanie dotychczasowej pracy w ramach prowadzenia działalności gospodarczej, stanowiącej podstawę pozbawienia zasiłku chorobowego, a w wyroku z dnia 4 lipca 2000 r., II UKN 634/99 (OSNAPiUS 2002 nr 2, poz. 48), że ubezpieczony, który w okresie zwolnienia lekarskiego prowadzi dotychczasową działalność gospodarczą nie traci za okres leczenia szpitalnego prawa do zasiłku chorobowego. W prezentowanych orzeczeniach podkreśla się, że pozbawienie prawa do zasiłku może i powinno nastąpić tylko wtedy, gdy w trakcie zwolnienia lekarskiego są wykonywane przez przedsiębiorcę w jego zakładzie konkretne czynności związane wprost z działalnością gospodarczą, w tym nadzór nad zatrudnionymi pracownikami, obsługa klientów, przyjmowanie i wydawanie materiałów itp. Tak więc przy stosowaniu art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. należy zdecydowanie odróżnić „pracę zarobkową”, wykonywaną w ramach działalności gospodarczej przez osobę jednoosobowo prowadzącą tę działalność, od czynności formalnoprawnych do jakich jest ona zobowiązana jako pracodawca (por. wyrok z dnia 7 października 2003 r., II UK 76/03, OSNP 2004 nr 14, poz. 247).

Tak więc, w ocenie Sądu Najwyższego, w przypadku osób prowadzących działalność gospodarczą wykonywaniem pracy zarobkowej w rozumieniu art. 17 ust.1 ustawy zasiłkowej jest wykonywanie konkretnej pracy, a także wszelkich czynności związanych z jej prowadzeniem, w czym mieści się osobisty nadzór nad nią, podpisywanie dokumentów związanych z prowadzoną działalnością.

Nie można zgodzić się ze stanowiskiem, jakie zdaje się wynikać z uzasadnienia wyroku Sądu drugiej instancji, że w okresie korzystania ze zwolnienia lekarskiego, dokonywanie jakichkolwiek czynności, wiążących się z prowadzeniem działalności gospodarczej, powoduje utratę prawa do zasiłku chorobowego oraz świadczenia rehabilitacyjnego także wówczas gdy w istocie wszelkie takie czynności dokonywane są (fizycznie) przez zatrudnionych pracowników. Konsekwentnie należałoby przyjmować, że dla zachowania prawa do świadczeń zasiłkowych, konieczne byłoby zaprzestanie prowadzenia działalności, co

musiałoby oznaczać konieczność likwidacji zakładu pracy. „Pracą zarobkową” w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy nie są objęte formalnoprawne jedynie czynności ubezpieczonego, z czego wynika, że ocena, czy prowadzący działalność gospodarczą podjął pracę zarobkową w czasie korzystania z zasiłku chorobowego, zależy od okoliczności konkretnej sprawy, w tym zwłaszcza od rodzaju i zakresu prowadzonej działalności oraz rodzaju czynności, które wykonywał. W ustalonym i niekwestionowanym stanie faktycznym sprawy, nie można zgodzić się z oceną prezentowaną przez Sąd drugiej instancji, że sporadycznie podejmowane przez wnioskodawczynię czynności w ramach prowadzonej działalności gospodarczej winny powodować pozbawienie prawa do świadczeń zasiłkowych. Pojęcie prowadzenie działalności gospodarczej obejmuje bardzo zróżnicowane postacie aktywności zarobkowej, od fizycznego wykonywania konkretnej pracy do prowadzenia przedsiębiorstwa rozumianego jako zarządzanie nim (podejmowanie decyzji gospodarczych). Nie każda więc aktywność zawodowa powoduje utratę prawa do świadczeń należnych na wypadek niezdolności do pracy. Jeżeli aktywność taka ogranicza się do wykonywania sporadycznych czynności zarządzających, samo podpisanie faktur przygotowanych przez zatrudnionych pracowników, nie przesądza o prowadzeniu działalności zarobkowej w rozumieniu powołanego wyżej przepisu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2006 r., II UK 44/06, OSNP 2007 nr 19 - 20, poz. 295), zaś prowadzący taką działalność nie ma obowiązku jej likwidowania czy zawieszania w czasie niezdolności do pracy. W takiej sytuacji przedsiębiorstwo osoby prowadzącej działalność gospodarczą na ogół w dalszym ciągu funkcjonuje, niekiedy w mniejszym zakresie, zmienić się jedynie musi sam sposób działania, związany z koniecznością „odejścia” od osobistego wykonywania czynności na rzecz nowozatrudnionych pracowników. Innymi słowy pracownik prowadzący nadto działalność (gospodarczą), w przypadku ziszczenia się ryzyka ubezpieczeniowego w postaci niezdolności do pracy, nabywa prawo do świadczeń z ubezpieczenia chorobowego – zasiłku chorobowego - stanowiącego rekompensatę utraconego wynagrodzenia za pracę, nie tracąc możliwości uzyskiwania przychodów w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, jeżeli ich aktywność zawodowa zostanie ograniczona do spraw niezbędnych, służących utrzymaniu bieżącej działalności

przedsiębiorstwa i niewykraczających poza jej normalny zakres. Odnosząc te uwagi do poczynionych w sprawie ustaleń, z których wynika, że wnioskodawczynie podpisała kilka faktur przygotowanych przez zatrudnionych pracowników nie wychodząc z mieszkania, a materiał do publikacji prasowej zbierany był przed jej niezdolnością do pracy, należało przyjąć, że nie podejmowała ona działalności zarobkowej w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, powodujących utratę prawa do zasiłków chorobowego i rehabilitacyjnego.

Tym się kierując, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁶ k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c., uwzględniając taryfowe wynagrodzenie pełnomocnika wnioskodawczynie zgodnie z § 11 ust. 2, § 12 ust. 1 pkt 1 oraz § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz.1349 ze zm.).